

ריבית מוקדמת, ריבית מאוחרת, וריבית שאינה קציצה

גדר ריבית מוקדמת וריבית מאוחרת א. משנה בבא מציעא ה:י (עה):

רבנן גמליאל אומר יש ריבית מוקדמת ויש ריבית מאוחרת. כיצד? נתן עיניו ללוות הימנו והיה משלה לו ואומר "בשביל שתלוני", זו היא ריבית מוקדמת. לווה הימנו והחזיר לו את מעותיו והיה משלה לו ואמר "בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלך", זו היא ריבית מאוחרת.

ב. שוו"ת תורה אמרת סימן כסב
וגם לדעתינו ליתה מה שכתבתי שאין איסור ריבית מוקדמת בשעת לקיחת המעות רק בשע' הלוואה אחר כך, שהרי بماי דאמרין "אסור ללוות סאה בסאה" נראה שהוא אסור בשעת הלוואה, גםמאי דאמרין שאסור לישראל להיות ערב לגוי בעד ישראל חברו בריבית נראת גם כן שהאיסור הוא באותה שעה...

ג. שוו"ת רדב"ז חלק ד סימן רלג (אלף שד)
ואף ע"ג שבבבב טובה שעמו ראובן שנעשה לו שליח ופסק עם העכו"ם ביווך מתן שמעון על מעותיו, אין זה חשש ריבית שככל הלואת חן כך הם, מלוה לו מעותיו בשבייל שעשה עמו טובה או אי זה נחת רוח ואין זה לא חשש ריבית ולא אפילו הערמת ריבית.

ד. הגהות אשרי מסכת בבא מציעא פרק ה סימן ה הגהה ב
או ריבית מוקדמת או ריבית מאוחרת - כגן שפק עמו לתת קודם הלואתו ריבית לכשילוחו ממנו, או ריבית מאוחרת שהבטיחה לתת לו כך וכך אחריו שיפרענו חובו...

ה. טור יורה דעתה הלכות ריבית סימן כסו
אם כבר הרוחה לו הזמן ובא [לזה] בתוך הזמן ואמר "דור בחצרי שבבביל מעותיך שהן בטילות אצלך", לא hei אלא ריבית מאוחרת. א"נ ייל דלא מקרי "ריבית מאוחרת" אלא במה שנתן לו אחר שפרקון, אבל כיון שהוא חייב לו, אסור [כאפק ריבית].

ו. נתיבות שלום קעב:ד:יד
וואולי ייל דכל הא דגזרו בריבית מאוחרת היינו **שמא יבוא לידי ריבית קציצה**, אך באופן שעשו קציצה אלא שהיתה קציצה המסופקת, זהה לא גזרו אותו קציצה גמורה.

ז. שוו"ע יורה דעתה סימן כסא:ב
אבך ריבית, אינה יצאתה בדיינים. ואם בא לצאתת ידי שמים, חייב להחזיר. (הגה: מלבד ריבית מוקדמת ומأוחרת אפילו לצתת ידי שמים אינו חייב להחזיר). (ב"י בשם תשובה הרשב"א).

ח. ביאור הגיר"א יורה דעתה סימן כסא ס"ק ח
מלבד ריבית כו'. זהה במתנה יהבה ממש"ש במתני" (ע"ה ב') דורון כו' (ע"כ):

ט. בבא מציעא עג ע"ב
ריבינה הוא היה זוזי לבני אקרה דשנותא, ושפכי ליה טפי קופיטה. אתה לך קמיה דרב אשוי, אמר ליה "מי שרוי?" אמר ליה, "אין, אחורי הוא דקא מהלי גבר".

י. רש"י מסכת בבא מציעא דף עג עמוד ב
הואריל ולא פסקת עמהם, ומדעתם גותנים לך, ואין מזכירים לך "בשכר מעותיך שהיו בטילות אצלנו", מתנה בעלמא היא.

גבול לאיסור דרבנן דמוקדמת-מאוחרת

יא. שוו"ע יורה דעתה כסו:
איסור להקדים הריבית או לאחר אותה. כיצד, נתן עיניו ללוות ממנו והיה משגר לו דורון (הגה: ופירש בשבייל שלוחו), (טור וככ"י שכ"ג מרא"ש), או שהוא מתנה מרובה דמסתמא הוילו פירש לו) (שם בשם סמ"ג) בשבייל שלוחו זו היא ריבית מוקדמת. לווה ממנו והחזיר לו מעותיו, והוא משגר לו דורון בשבייל מעותיו שהיו בטילות אצלך, זו היא ריבית מאוחרת ואם עבר ועשה כן, ה"ז אפק ריבית.

יב. בית יוסף יורה דעתה סימן כסו:
ובס"ג סימן קצ"ג (סג:) כתוב בדבר מועט מותר וכו'. אפשר שם היה רגיל לשלה לו אפילו דבר מרובה מותר, דהיינו שהיא רגיל לשלה לו כל כך בלאו הכי,תו לא מתחזוי כריבית.

יג. ש"ץ יורה דעתה סימן כסט:
כתב ב"י לאפשר אפילו היה רגיל מוקדם במתנה מרובה איסור משומם והו מילתא דפרהסיא דדמי לדירות חצירו ושימוש בעבדיו...

יד. ש"ך יורה דעתה סימן קס:ו
וכתב בהגתה דרישת בשם מהרש"ל "דכל מה שיודיע שבלאו hei לא היה עושה לו כלל היו כמתנה מרובה ואסור". עד כאן. ונראה לי דהכל לפי הענין ולפי מה שניכר בדעת משלחה. ועל פי זה יש לומר שלא פליגי הפסוקים:

טו. ש"ך יורה דעתה סימן קס:ז
עוד כתוב ב"י בשם הגתה אשרי ורמב"ם דאפילו בסתם אסור כשלא היה רגיל מוקדם.

טו. רמב"ם הלכות מלוה ולולה פרק ה:**יא**
אסור להקדמים הרבית או לאחר אותן. כיצד? נתן עיניו ללוות ממנו והיה משלח לו סבלנות בשביב שלוחו, זו היא רבית מוקדמת, להה ממנה והחזיר לו מעותיו והיה משלח לו סבלנות בשביב מעותיו שהיו בטילין אצליו זו היא רבית מאוחרת. ואם עבר ועשה כן הרי זה אבק רבית.

גבול להלווא דרביבית מוקדמת
ז. רביעי עקיבא איגר יורה דעתה סימן קס:ו
והיה משגר להה דורון ופירש בשביב שלוחו. נלע"ד דזהו [פרק 'מוקדמת'] דוקא בשולח לו דרך מתנה ומבקש ממנו שלוחו בשביב זה, והוא דרך שוחד בעלה. אבל אם התנה ע"מ שלוחו, א"כ אם אין מלוה צrisk להחזיר, ובשעת הלואה הוא נתנו לו.

גבול לחיבור דרביבית מאוחרת-מוקדמת
יח. בית יוסף יורה דעתה סימן קס:ז
נראה לי לומר דויד כאן לא אסרים רבית מוקדמת ומאוחרת אלא סמוך קצר להלוואה אבל במופלגת הרבה אין לחוש כלל, ואפילו מתנה מרובה נמי שרי כל שהוא סתם:

יט. גיטין כ ע"ב
"אף הוא העיד על כפר קטן שהיה בא צד ירושלים והוא בו זקן אחד והיה מלוה לכל בני הכהן וכותב בכתב ידו ואחרים חותמים ובא מעשה לפני הכלמים והכשרוهو." ואמאי? הא בעינה ספר מקנה וליכא! אלא לאו משום דאמרין אקנויי מקנה להו.

כ. תוספות מסכת גיטין דף כ עמוד ב
ואם תאמר, מה עניין שטרוי הלואה לגט, דאין אלא לראה!... ונראה לפרש דנראה למקרה מסוימת כיון שהיה מלוה לכל בני העיר גם הם היו העושים לו טובה ונוגתנים לו במתנה או מוכרים לו שדות, דפעמים שלא היו קניין לו אלא בשטר כגן שדי נתונה לך או מכורה לך וגם השטרות האלה היה כותב אותם ואחרים חותמים.

רביבית שאינה קצוצה בשעת פרעון
כא. ש"ע יורה דעתה קס:ד
אפילו אם הלואה נותנת לו יותר, מדעתו, בשעת הפרעון, שלא התנה עמו, ואני אומר שננתנו לו יותר בשביב רבית, אסור. (הגה: ומיהו אם לא היו המעות בידו דרך הלואה, רק דרך מכר, מותר בכח'ג). (ב"י בשם תלמידי רשב"א ובנימוקים בשם Tosf.).

כב. ש"ת הרשב"א חלק ה סימן קפז
שאלת ראות הפקיד ממון ביד שמעון להעתיק בו ברבית כי היו שלשות חלקים הרבית לו לראות והחלק הרביבית יהיה לבן שמעון והוא גדול ואני סמוך לעולחן אביו. ולא קיבל עלייו שמעון אחריות העסק הנזכר. והוא לו לשמעון עסק עצמו. ופעמים שהיה שלוחה שמעון יד בעסק ראובן לעצמו, וכשהיו לו מעות היה מחזיר לעסק ראובן קרן ורבית. ולזמן חזרה העסק טוען שמעון אחר שלחתה יד בעסק על כרחך נתחיהתי באחריות. וכיון שכן אין לי לחתה לו רבית. והודיעני הדין עם מי. תשובה... ואם **השאילה היא** על רבית של שלשים [כבר לתוכן העסק] מהמת מה שלוחה לעצמו, זה ודאי צריכה רbeta, לפי שאין זה אלא אבק רבית, והרי זה כרבית מאוחרת בשביב מעות של ראובן שהוא בטלות אצליו. וכיון שלא התנה עם ראובן מתחילה בשעת ההלוואה אין כאן רבית دائורית ואקילא טפי מרבית דרבנן. ולפיכך יש לומר כיון שננתן אותו רבית לתוכן עסק של ראובן מיד זוכה בו ראובן ושוב אינו נתן להזרה ואף לצתת ידי שמיים...

כג. רא"ש מסכת בבא מציעא פרק ה:**טו**
ולבי מהסס להתיר הדבר, דמלישנא דמתני' משמע הא שלא אסור רבית מאוחרת אלא בדאמר להה "בשביל מעותיך שהיו בטילות אצלך" הינו היכא דשלח לו אחר שהחזיר לו מעותיו. אבל אם בשעת פרעון נותן לו יותר מתחזוי כרבית אף' בסתם:

כד. תוספות מסכת בבא מציעא דף עג עמוד ב
ושפכי להה טפי - ... ולא דמי להלוואה ודרכו... דשאני התם שעדיין חייב לו.

כה. שוי"ת הרשב"א חלך א סימן תתקלה
ולא עוד אלא אפילו הלווה ואחר שפרעו נתן קצת מה שהרוויח אין כאן אלא רבית מאוחרת וגרוע אפילו מאבק רבית.

כו. בבא מציעעא סג ע"ב
ואמר רב נחמן האי מאן דאויף פשיטי מחבריה ואשכח ביה טופינא, אי בכדי שהדעת טועה מיהיב לאהזריה ליה, ואי לאו מתנה בעלמא הוא
דייהיב ליה. היכי דמי בכדי שהדעת טועה?...

כז. ט"ז יורה דעתה סימן קס ס"ק ב
נותן לו יותר מדעתו. אין להקשות ממ"ש בחושן משפט סימן רל"ב סעיף ב' למי שמוצא יתרון במעות, שכן מירוי אחר שמונה לו המעות בבירור
מוסיף לו קצת...

כח. רביע עקיבא איגר יורה דעתה סימן קס:ז
נ"ל דהינו כיון עובדא דהש"ס דלקח ממנו בדרך פסיקה ובשעת פרעון הפירות נתן לו פירות יותר אבל אם נתחייב לו ממון אין חילוק בין אם
נתחייב לו בדרך הלואה או מכח מכור כל שפוגע לו יותר אסור ולישנא דהש"ר (סק"ד) לא משמע כן וד"ק:

כט. בבא מציעעא עה ע"א
ואמר רב יהודה אמר שמואל בני חברה המקפידין זה על זה עוביין משום מדחה ומשום משקל ומשום מנין ומשום לוין ופורען ביום טוב וכדברי
הلال [על סאה בדבר מועט] אף משום רבית.

ל. שיטה מקובצת מסכת בבא מציעעא דף עה עמוד א
ותימה, מי רבית איך? והלא השני כשהוא פורע מתווך קפנדותו הוא מדקדק שלא ניתן לו יותר ולא יבואו לידי רבית! ויש לומר דמכל מקום
פעמים שהוא بواس להראות שהוא מקפיד ומוטרך קצת, ואף על פי כן הוא מקפיד בלבו, הילך hei רבית. הרא"ש:

מתנות
לא. שולחן ערוך הרב יורה דעתה הלכות ריבית והלכות עסקא סעיף ה
וכל רבית אפילו של דבריהם אין מתנה ומהילה מועלת בה להתיורה שאיפלו אמר הלואה אני נתנה במתנה אסור זה ליתן ולזה לקבל שכל רבית
שבعالם מהילה ומתנה היא שהסתורים ועובדיה האדמה שצרכיהם תDIR לולות נתנים הרכבת במתנה גמורה בלבד כדי שימצאו תמיד לולות אבל
התורה לא מהלה ואסרה מהילה ומתנה זו וכן חכמים אסרוו ברבית של דבריהם.

לב. בית יוסף יורה דעתה סימן קס
ואיכא לעיוני הא רבית מוקדמת או מאוחרת היתה, וכיון דמתנה מרובה היתה שהו שודות היי כمفרש ואסור! ומתווך כך נראה לי לומר
דעד כאן לא אסרים רבית מוקדמת ומאוחרת אלא סמוך קצת להלואה אבל במופלגת הרכבה אין לחוש כלל ואיפלו מתנה מרובה נמי שרי כל שהוא
סתם:

לג. מחנה אפרים הלכות מלוה ולוה - דיני ריבית סימן יז
כתב הב"י בסעי ק"ס על מ"ש החוספות בפ"ב בגיטין בעובדא דאותו זkon דמסתמי' כיון שהיה עשו מהם טוביה גם הם היו עושים עמו טוביה וננותנים
לו שדה במתנה. והקשה הב"י, והלא כיון דהואיא מתנה מרובה הרי זה רבית מוקדמת וחשייב כאלו פירש בשביב מעותיו! ולע"ד נר' דלא קשיא מיד
והוא דכל שפירש וא"ל לשם מתנה ליכא איסורה כלל, ולא קאסיר אלא היכא דהבי בשכר מעותיו, אבל בשביב מתנה דמי לת"ח שמותרי לlolות
זה מהזה ברבית דכיון דיעי זאיכא איסורה אפילו סתמא לא קא היבי אלא לשם מתנה, והוא הדין בע"ה כל היכא דפירש לשם מתנה. וכן נראה
מההיא דש"מ שאמר לנו לב"ח דנותנים לו וליכא משום רבית דמשום דגמיל חד עמיה קאמ"ל עיין בה"מ סי' רנ"ג. וכן יש להוכיח ממ"ש
הרמב"ם ז"ל בפ"ד ז"ל "המלוה את חבו והחזיר לו חבו ומצא המלווה יותר אם בכדי שהדעת טועה חייב להחזיר ואם לאו מתנה הוא דקא היב
לייה" ע"כ, הרי דכל שהלואה נתונה במתנה מותר...

לד. רמב"ם הלכות מלוה ולוה פרק ד:ה
אסור לאדם להלוות בנוי ובני ביתה אף על פי שאינו מקפיד ומתנה הוא שנותן להן ה"ז אסור שמא ירגילים בדבר זה.

לה. הגחות אשרי מסכת בבא מציעעא פרק ה סימן ה הגהה ב
רבית מאוחרת שהבטיחה לחת לוי כד וכך אחורי שיפרעו שלח מנהה למען שעשה עמו חסד והלואה לו מעותיו

לו. בבא בתרא קלח ע"ב
ושכיב מרע שאמר לנו מעתים זו לפולוני בעל חובי כראוי לו נוטלן ונוטל את חבו ואם אמר בחובו נוטלן בחובו